

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA LICA SA STEČENIM VISOKIM OBRAZOVANJEM

I UVOD

U skladu s odredbama Zakona o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem (»Sl. list Crne Gore«, br. 38/12) i Pravilnika o načinu objavljivanja javnog poziva, postupku i kriterijumima za stručno osposobljavanje (»Sl. list Crne Gore«, br. 46/12) sprovodi se Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem.

Osnovni razlozi za realizaciju Programa o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem su smanjenje nezaposlenosti visokoobrazovanih mladih lica u Crnoj Gori, olakšavanjem prelaska iz obrazovnog procesa u svijet rada i njihovim osposobljavanjem za samostalno obavljanje posla. Zakonom je uspostavljen pravni okvir koji pruža mogućnost svim licima sa stečenim visokim obrazovanjem, bez radnog iskustva, da tokom devet mjeseci stručnog osposobljavanja steknu znanja, vještine i kompetencije koje će im omogućiti samostalno obavljanje posla, bez zasnivanja radnog odnosa.

Program predstavlja devetomjesečno stručno osposobljavanje, tokom kojega će korisnici imati naknadu u neto iznosu od 50 odsto prosječne neto zarade za prethodnu godinu, biće svojevrsna podrška obrazovanju mladih i podsticaj da kroz dokazivanje u radnom okruženju lakše dođu do zaposlenja

II REALIZACIJA PROJEKTA

1. Prijava Poslodavaca

1.1 Prva faza

Realizacija Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem otpočela je 10. septembra 2012. godine objavljivanjem Javnog poziva poslodavcima za učešće u programu od strane Uprave za kadrove (za poslodavce iz javnog sektora) i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (za poslodavce iz privatnog sektora) u Dnevnom listu »Pobjeda« i na web stranicama Uprave za kadrove i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

U koordinaciji Programa bilo je uključeno više institucija. U početku je projekat koordiniran i pokrenut od strane Kabineta predsjednika Vlade, a kasnije je, nakon formiranja nove Vlade, koordinaciju preuzeo Kabinet potpredsjednika Vlade za ekonomsku politiku i finansijski sistem.

U skladu sa odredbama Pravilnika prijava poslodavaca je trajala od 15. septembra – 15. oktobra 2012. godine, ali je isti zbog kašnjenja sa prijavama produžen za još sedam dana.

Tokom ovog perioda za potrebe promocije Programa održani su sastanci i prezentacije programa: u Privrednoj komori, Uniji poslodavaca Crne Gore, kancelarijama ZZZCG ili opštinama u: Baru, Beranama, Bijelom Polju, Budvi, Herceg Novom, Prijestonici Cetinje, Danilovgradu, Kolašinu, Kotoru, Nikšiću, Pljevljima, Ulcinju i Tivtu, kao i pojedinačni sastanci sa: predstavnicima udruženja banaka, građevinskih kompanija, telekomunikacionih firmi, turističkih udruženja i istaknutih kompanija, kao i dnevne telefonske komunikacije sa brojnim privatnim firmama i javnim preduzećima.

Shodno činjenici da je posljednjeg dana prijave podnijeta prijava za još 800 mjesta, Portal je bio otvoren za prijavu još 7 dana nakon isteka roka, kako bi se na najbolji način izašlo u susret korisnicima i osigurala što veća mogućnost njihovog izbora.

Poslodavci su se za učešće u Programu prijavljivali podnošenjem papirne verzije Obrasca Upravi za kadrove (za javni sektor) i Zavodu za zapošljavanje (za privatni sektor) i elektronskom prijavom na portalu E-uprava, na kojem je razvijen poseban servis za potrebe realizacije ovog Programa.

Prijava poslodavaca elektronskim putem rađena je u skladu sa Uputstvom koje je bilo dostupnom na Portalu E-uprave, u kojem je objašnjen svaki pojedinačni korak koji je bilo potrebno napraviti kako bi ovaj proces bio uspješno završen.

U cilju onemogućavanja eventualnih zloupotreba jedino su mjesta ponuđena od strane poslodavaca koji su predali papirnu verziju Obrasca i uredno obavili elektronsku prijavu bila dostupna korisnicima ovog programa u narednoj fazi.

U skladu sa potrebom osiguranja input-a za potrebe adekvatnog definisanja upisne politike na ustanovama visokog obrazovanja i zadovoljavanja potreba poslodavaca, tokom procesa elektronske prijave poslodavac je morao odabrati konkretan naziv studijskog programa koji je korisnik završio.

Tabela u kojoj su navedeni nazivi svih studijskih programa koji se u ovom trenutku realizuju na ustanovama visokog obrazovanja u Crnoj Gori, nazivi svih studijskih programa koji su ranije realizovani na Univerzitetu Crne Gore, kao i studijskih programa koji se realizuju u inostranstvu, a sa kojih dolazi značajan broj studenata koji podnose zahtjeve za nostrifikaciju, bio je dostupan na stranici Portala E-uprave, na kojoj se nalazio servis za realizaciju Programa.

Na dan (produženog) zatvaranja prijave za poslodavce bilo je objavljeno ukupno 5.232 mjesta za potrebe stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Zbog činjenice da su u pojedinim slučajevim poslodavci pravovremeno podnijeli papirne verzije Obrasca i

započeli elektronsku prijavu koju nijesu uspješno završili, na pisani zahtjev poslodavaca, izvršene su izmjene tako da je korisnicima bilo dostupno 5.317 mjesta.

1.2. Druga faza prijave poslodavaca

Usljed regionalne neusaglašenosti između oglašanih mjesta i želja kandidata, kao i nedovoljne potražnje za određenim obrazovnim profilima, Vlada je 11. januara 2013. godine objavila poziv svim poslodavcima u Crnoj Gori koji su zainteresovani da ponude devetomjesečno stručno osposobljavanje visokoškolcima kojima u dosadašnjoj realizaciji vladinog programa nijesu dodijeljeni poslodavci.

Naknadna prijava podnosila se Zavodu za zapošljavanje i Upravi za kadrove do 20. januara 2013. godine.

Poslodavci su mogli podnositi naknadne prijave samo za studijske programe i opštine prebivišta preostalih kandidata, kako bi se omogućilo stručno osposobljavanje preostalim 290 neuparenih korisnika.

Nakon drugog kruga prijave poslodavaca prijavljeno je **523 novih** mjesta za stručno osposobljavanje.

2. Prijava korisnika

Dana 15. oktobra 2012. godine otvorena je na Portalu E-uprave Prijava za korisnike (lica sa stečenim visokim obrazovanjem, bez radnog iskustva, koja se nalaze na evidenciji ZZZCG).

Iako se neposredno pred početak prijave korisnika na evidenciji Zavoda za zapošljavanje nalazilo oko 2.900 lica koja su ispunjavala uslov za korisnike, na dan 15. oktobra 2012. godine prijavu na Portalu je otpočelo i/ili završilo 4.503 lica. Važno je naglasiti da ovo nije bio konačan broj onih koji su učestvovali u Programu, iz razloga što pojedine prijave nijesu bile prihvaćene (zbog toga što proces nostrifikacije nije počeo na vrijeme, što su korisnici programa upisivali pogrešne podatke, ali i zbog odustajanja pojedinaca od učešća u Programu).

Kako bi bile izbjegnute bilo kakve zloupotrebe, informacioni osnov je napravljen tako da je nakon prijave korisnika (koji je unosio ime i prezime, JMBG, odabrao ustanovu na kojoj je stekao visoko obrazovanje i unio prosječnu ocjenu tokom studiranja), ova informacija je »uparivana« sa bazama podataka svih ustanova visokog obrazovanja u Crnoj Gori.

Za one koji su svoje obrazovanje stekli u inostranstvu ili one koji su obrazovanje stekli u zemljama EX YU do trenutka do kad nije bilo potrebno nostrifikovati diplome, napravljena je

posebna aplikacija u koju je Ministarstvo prosvjete unosilo podatke i potvrđivalo prijavu, na osnovu originalne dokumentacije koju su kandidati dostavljali na uvid.

Drugi korak, koji je rađen automatski, predstavljao je provjeru da li se određena osoba nalazi na evidenciji ZZZCG.

Nakon uspješno obavljena prva dva koraka, korisnik je dobio listu u kojoj su bili navedeni svi poslodavci koji su tražili osobe koje su završile određeni studijski program, na osnovu koje je korisnik označavao svojih 5 preferenci za stručno osposobljavanje po redosljedu prioriteta.

Zbog brojnih zahtjeva korisnika, ali i poslodavaca, izvršena su objedinjavanja pojedinih studijskih programa u »oblasti«, kako bi što veći broj budućih korisnika imao veći broj mogućnosti izbora željenog poslodavca.

Pored objedinjavanja studijskih programa »Crnogorski jezik i književnost« i »Srpski jezik i književnost« i programa »Socijalni rad« i »Socijalni rad i socijalna politika« u kasnijoj fazi realizacije programa objedinjeni su i sljedeći studijski programi:

Oblast ekonomije

Ekonomija; Ekonomija i ekonomske politike EU; Finansijski menadžment; Klasično bankarstvo; Marketing; Marketing menadžment; Menadžment; Preduzetnička ekonomija; Primijenjene studije menadžmenta; Računovodstvo i berzansko poslovanje; Računovodstvo, finansije i bankarstvo; Međunarodna ekonomija, finansije i biznis; Osiguranja; Menadžment u finansijskom poslovanju; Poslovni menadžment;

Oblast turizam i hotelijerstvo

Menadžment u turizmu; Menadžment u turizmu i ugostiteljstvu; Menadžment u hotelijerstvu; Turistički i ugostiteljski menadžment; Internacionalni hotelski i turistički menadžment; Turizam; Strukovne studije u oblasti turizma i hotelijerstva; Hotelijerstvo; Menadžment u nautičkom turizmu, sportu i rekreaciji; Nautički turizam i upravljanje marinama;

Oblast diplomatija i međunarodni odnosi

Diplomatija; Međunarodni odnosi; Studije međunarodnih odnosa i diplomatije;

Oblast bezbjednost i kriminalistika

Bezbijednost i kriminalistika; Studije bezbjednosti; Menadžment za bezbjednost; Menadžment u poslovnoj i civilnoj bezbjednosti;

Oblast pravo

Pravnoistorijski; Pravo; Pravne nauke; Pravo evropske unije; Pravosudni; Privredno pravni; Pravosudno-krivičnopravni;

Oblast engleski jezik

Engleski jezik i književnost; Poslovni engleski, engleski jezik i književnost nastavničkog smjera;

Oblast italijanski jezik

Italijanski jezik i književnost; Poslovni italijanski;

Oblast produkcija

Produkcija; Audio vizuelna produkcija;

Oblast građevina

Hidrotehnika; Građevina;

Oblast carine i špedicija

Poslovni menadžment u carinama, špedicijama i osiguranju; Menadžment u carinskom, špediterskom i agencijskom poslovanju;

Oblast fizička kultura

Fizička kulture; Fizičko vaspitanje djece;

Oblast životna sredina

Zaštita životne sredine; Ekološki menadžment;

Oblast hemija

Hemija; Hemijska tehnologija;

Oblast sportski trener

Sportski trener; Obrazovanje sportskih trenera; Trener fudbala;

Oblast umjetnost

Istorija umjetnosti; Studije moderne i savremene umjetnosti;

Odnosi s javnošću

Odnosi s javnošću; Komunikologija i mediji;

Oblast režija

Režija; Filmska i TV režija; Pozorišna režija;

Oblast državne i evropske studije

Državne i evropske studije; Evropske studije; Državne studije;

Oblast kontinentalno voćarstvo

Kontinentalno voćarstvo; Kontinentalno voćarstvo i ljekovito bilje;

Oblast energetika

Strukovne tehničke studije Elektroenergetika; Energetika i automatika;

Oblast tekstila

Strukovne tehničke studije Tekstilno inženjerstvo; Strukovne studije Tekstilna tehnologija.

Nakon zatvaranja izbora pet preferenci od strane korisnika 30. novembra, informacioni sistem je pokrenuo algoritam koji je automatski formirao rang listu, na osnovu 1) prosječne ocjene korisnika i 2) izabranih preferenci svakog korisnika.

Iako je postojao značajno veći broj ponuđenih mjesta za prijem korisnika na stručno osposobljavanje lica sa stečenim visokim obrazovanjem, nije bilo za očekivati da će nakon »uparivanja« biti obezbijeđena mjesta za sve prijavljene kandidate, s obzirom da je postoji nesklad u odnosu ponude i potražnje.

Lista »uparenih« poslodavaca i korisnika bila je dostupna na Portalu (uključujući i informaciju o prosječnoj ocjeni svakog kandidata), kako bi svi imali uvid i kako bi se osigurala transparentnost cijelog sistema.

3. »Povezivanje « korisnika i poslodavaca

3.1. Prva faza

U okviru prve faze povezivanja korisnika i poslodavaca dodijeljeni su poslodavci za **2.592** korisnika Programa stručnog osposobljavanja, na osnovu uspjeha na studijima i ličnog izbora. Nakon prvog kruga povezivanja ostalo je 2.730 slobodnih mjesta za stručno osposobljavanje za 1.624 korisnika kojima u prvoj fazi Programa nije dodijeljen poslodavac.

3.2. Druga faza

Visokoškolci kojima u Prvoj fazi nije dodijeljen poslodavac imali su u drugom krugu novu priliku da izaberu poslodavce kod kojih bi željeli da obave devetomjesečno stručno osposobljavanje.

Novi rok za izbor poslodavaca otpočeo je 17.decembra 2012. godine i trajao je do 24.decembra 2012. Godine.

U drugom krugu realizacije Programa dodijeljeni su poslodavci za još **835** visokoškolaca. Nakon drugog kruga dodijeljeni su poslodavci za ukupno 3.429 visokoškolaca, dok je i dalje ostalo 1.895 slobodnih mjesta za stručno osposobljavanje i 789 visokoškolaca čiji željeni izbor poslodavca nije ostvaren, budući da su poslodavci kod kojih su željeli da obave stručno osposobljavanje dodijeljeni kandidatima sa većom prosječnom ocjenom na osnovnim studijima.

3.3. Treća faza

Treća faza povezivanja korisnika i poslodavaca razlikova se od prethodne dvije, jer je realizovana »ručnim« uparivanjem poslodavaca i korisnika. U cilju omogućavanja većem broju visokoškolaca da se stručno osposobljavaju vladin tim je učinio dodatni napor na prevazilaženju neusaglašenosti potreba poslodavaca i želja korisnika i nakon drugog kruga realizacije Programa, dodijeljeni su poslodavci za **dodatnih 499**, na osnovu njihovog prebivališta, uspjeha na osnovnim studijima i raspoloživih slobodnih mjesta za stručno osposobljavanje.

Nakon trećeg kruga, procenat kandidata kojima je dodijeljen poslodavac dostigao je 93%. realizacije Projekta.

Usljed regionalne neusaglašenosti između oglašanih mjesta i želja kandidata, kao i slabe potražnje za određenim obrazovnim profilima, željeni izbor 290 visokoškolaca nije mogao biti ispunjen ni nakon ove faze.

3.4. Četvrta faza

U cilju omogućavanja da svi prijavljeni visokoškolci dobiju šansu da se stručno osposobljavaju, Vlada je objavila novi poziv poslodavcima za naknado prijavljivanje. Nakon ove faze svi prijavljeni visokoškolci su dobili šansu da se stručno osposobljavaju i stepen realizacije projekta je 100%.

Šansu za stručnim osposobljavanjem dobilo je 4211 visokoškolaca.

4. »Upućivanje« kod poslodavaca

Na osnovu objavljenih rang lista, Uprava za kadrove je vršila »upućivanje« kod poslodavaca iz javnog sektora, a Zavod za zapošljavanje »upućivanje« kod poslodavaca iz privatnog sektora.

Svi poslodavci i korisnicu su blagovremeno obaviješteni o rezultatima javnih poziva.

5. Potpisivanje ugovora

Nakon završenog procesa »upućivanja« poslodavac i korisnik sklapaju Ugovor, od čega jednu kopiju dostavljaju Upravi za kadrove/Zavodu za zapošljavanje.

Do sada je zaključeno 2870 ugovora (68%) koji su dostavljeni Zavodu i Upravi.

6. Početak stručnog osposobljavanja

Korisnici Programa počeli su da se osposobljavaju 15. januara 2012, oni kojima su poslodavci dodijeljeni u prvom, drugom i trećem krugu, dok visokoškolci iz četvrtog kruga otpočeli su par dana zakašnjenja koji će biti nadoknadjeni na kraju programa.

III PROBLEMI TOKOM REALIZACIJE PROJEKTA

Neki od problema na koje je ukazala dosadašnja realizacija Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem odnose se na:

- Neadekvatan način vođenja podataka o licima koja su stekla visoko obrazovanje (od nedosljednosti u pogledu broja indeksa, do neslaganja u pogledu upisane prosječne ocjene ostvarene u toku studija, pa sve do onih gdje je realizacija Programa ukazala na činjenicu da se ovakvi podaci uopšte ne vode),
- Odsustvo prakse da se lice, nakon stečenog visokog obrazovanja, prijavi na evidenciju Zavoda za zapošljavanje,
- Nepostojanje elektronske baze podataka o licima koja su nostrifikovala obrazovne isprave,
- Izdavanje uvjerenja na kojima se licima sa stečenim visokim obrazovanjem potvrđuje da su stekli zvanje koje je u nesaglasnosti sa nazivom studijskog programa koji je akreditovan,
- Nedovoljnu informisanost studenata prilikom odluke o upisu na određeni program, što je potvrđeno kroz insistiranje da im se prizna da su završili nešto što nisu i stekli zvanje koje nisu stekli,
- Insistiranje poslodavaca da (uprkos brojnim objašnjenjima) oni izvrše izbor korisnika, ne poštujući činjenicu da je presudni kriterijum za izbor korisnika prosječna ocjena stečena tokom osnovnih studija,
- Nedovoljna informisanost poslodavaca o nazivima pojedinih studijskih programa,
- Nadostatak kulture poštovanja vremenskih rokova i od strane poslodavaca, ali i od strane korisnika koji su propustili priliku da učestvuju u programu iz razloga što svoju prijavu nijesu otpočeli na vrijeme.
- Odustajanje jednog broja poslodavaca od programa nakon dodjeljivanja korisnika.
- Velika regionalna disproporcija između ponude i tražnje. Veliki broj visokoškolaca iz sjevernog regiona instistirao je i birao poslodavce iz Podgorice ili opština na primorju.
- Nezadovoljstvo korisnika koji su u fazama »ručnog« povezivanja dobijeljeni poslodavcima u mjestu njihovog prebivališta.
- Često velika očekivanja od strane visokoškolaca i nerealni zahtjevi.
- Nezadovoljstvo korisnika sa poslodavcima koje su sami birali.

1. Sistemska pitanja koja su otvorena nakon početka implementacije Projekta

- Potreba jasnog definisanja upisne politike, u skladu sa potrebama na tržištu rada,
- Potreba osnaživanja statistike o nezaposlenima i karijernog usmjeravanja,
- Potreba izmijena Zakona o visokom obrazovanju, kako bi se definisala obavezna praksa tokom studija, kao broj ECTS kredita na svakoj pojedinačnoj godini studija, sa ciljem da lica sa stečenim visokim obrazovanjem po završetku studija posjeduju adekvatna praktična znanja neophodna za samostalno obavljanje posla.
- Potreba za boljom bazom podataka o broju i licima koja su završila pripravnčki staž u Crnoj Gori.
- Veliki broj nostrifikovanih diploma iz zemalja okruženja.
- Nedovoljno usklađivanje broja upisanih studenata, studijskih programa sa potrebama tržišta rada.

- Nedovoljno prakse i praktične nastave u studijskim programima.
- Nedostatak programa za razvoj preduzetništva i stimulativnih mjera za mlade u biznisu.

2. Rizici u vezi Programa

- Program može dovesti do smanjivanja aktivacije mladih za samostalnim traženjem posla i preuzimanjem odgovornosti za izbor fakulteta, jer država preuzima obavezu da nakon njihovog školovanja »iznađe« mogućnost za stručnim osposobljavanjem za samostalni rad.
- Program je predvidio da se samo jednom godišnje realizuje ciklus stručnog osposobljavanja, i to od 15. januara, što znači da svi visokoškolci koji u međuvremenu diplomiraju ne mogu početi sa stručnim osposobljavanjem, već se stimulišu da čekaju na evidencijama Zavoda na sljedeći krug i da ne preduzimaju ništa da sami traže odgovarajuće zaposlenje.
- Mogućnost polaganja stručnog ispita nakon 9 mjeseci je uslov za rad u državnim organima, međutim, polaganjem tog ispita visokoškolci ne postaju konkurentniji u privredi i ne doprinosi se njihovom većem zapošljavanju, što bi svakako trebao biti primarni cilj – veće zapošljavanje u privredi.
- Najveći broj visokoškolaca birao je državni sektor.

IV MEDIJSKA PROMOCIJA PROGRAMA

Za potrebe promocije Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem organizovane su prezentacije programa u crnogorskim opštinama o kojima je izvještavano i elektronskim i štampanim medijima, obezbijedena gostovanja na TV stanicama, štampane su brošure sa informacijama za poslodavce i korisnike, dok su u Podgorici postavljeni bilbordi koji su sadržali poziv poslodavcima i korisnicima da se uključe u njegovu realizaciju.

Monitoringom medijskog sadržaja u periodu od 01. septembra 2012. do 12. februara 2013. evidentirano je ukupno **277** objava koje sadrže informacije o projektu „**Stručno osposobljavanje visokoškolaca**“, što znači da su mediji svakog drugog dana plasirali po jednu objavu.

U posmatranom periodu mediji su plasirali **141** objavu koja je u ukupnom utisku bila pozitivna u odnosu na projekat „Stručno osposobljavanje visokoškolaca“, **119** neutralnih i **17** negativnih objava. Prikazano u procentima, preko 50% zauzimaju pozitivne objave, dok negativne čine 6%.

U medijskoj prezentaciji projekta „Stručno obrazovanje visokoškolaca“ u posmatranom periodu dominiraju one objave u kojima su informacije o projektu bile u žiži/PRIMARNE, što ponovo ukazuje na to da je projekat adekvatno prezentovan javnosti.

Trend kretanja broja objava u vezi sa projektom „Stručno obrazovanje visokoškolaca“ ukazuje na slejedeće:

Nakon što je projekat u septembru predstavljen javnosti, broj objava je postepeno krenuo da pada, što je trajalo dva mjeseca. Nakon toga broj objava ponovo počinje da raste, a do kulminacije je došlo u januaru 2013. kada je sprovedena posljednje faza projekta.

Ukupno, projekat „Stručno osposobljavanje visokoškolaca“ je adekvatno najavljen i ispraćen od strane medija.

1. Statistika korišćenja Portala E-uprava (segment -Stručno osposobljavanje)

Na portalu E-uprava je razvijen poseban servis za potrebe realizacije Programa stručnog osposobljavanja. Tokom trajanja projekta (podatak je zaključno sa 14.februarom 2013.) portal su posjetile 222.244,00 osobe i to ga je svrstalo u jedan od najposjećenih portala u Crnoj Gori. Prosječan broj posjetilaca po danu je bio 1.058.

Portal je najčešće posjećivan u vremenskom intervalu od 12:00 do 14:00 sati. Što se tiče aktivnosti po danu »najaktivniji » je bio četvrtak, a mjesec novemabar 2012.godine.

Za sadržaj Portala bilo je veliko interesovanja i korisnika i izvan Crne Gore. Tako da su bili posjetioци iz: SAD-a, Kine, Ruske Federacije, Bosne i Hercegovine i dr.

Kada govorimo o vremenu koji su visokoškolci provodili na aplikaciji riječ je od 6:29 minuta prosječno.